

## **Aranyos vidékének helynevei. Adattár**

Szerkesztők: T. SZABÓ CSILLA – ANDRÁS ZSELYKE, Erdélyi Magyar Helynévtár I/1.  
Erdélyi Múzeum-Egyesület, Kolozsvár, 2020. 340 lap

1. A T. SZABÓ CSILLA és ANDRÁS ZSELYKE által közzétett, alább ismertetett kiadvány az Erdélyi Múzeum-Egyesület 2020-ban indult új sorozatának, az Erdélyi Magyar Helynévtárnak az első kötete. Az ajánlásban megfogalmazott célok szerint a szerkesztők azt az erdélyi helynévkincset kívánják tájegységenként rendezve közreadni, melynek a gyűjtését SZABÓ T. ATTILA kezdeményezte és indította el pályája első évtizedeiben a szókincs-, nyelvjárás- és névgyűjtő szervezőmunkája során körülötte kialakult erdélyi iskola tagjaival együtt. A tervezett helynévtársorozat célkitűzései között szerepel a SZABÓ T. ATTILA által gyűjtött történeti helynévanyag, illetve az elmúlt ötven évben végzett erdélyi helynévgyűjtések és -kutatások eredményeinek felhasználása, szükség esetén a gyűjtések kiegészítése és folytatása is annak érdekében, hogy minél teljesebb formában adhassák közre az egyes tájegységek teljes helynévanyagát.

2. A bevezetőben (7–13) egy módszeres összefoglalás is helyet kapott az erdélyi helynévkutatás eddigi történetéről és eredményeiről. A sorozat és az első kötet nemcsak célkitűzéseiben, hanem módszereiben is követi SZABÓ T. ATTILA és munkatársai programját: a történeti helynévkutatást a helyszíni, élőnyelvi gyűjtéssel kiegészítve teszi közzé. Minderre azért van lehetőség, mert a 20. századi politikai változások miatt többször háttérbe szoruló, de később mindig újjáéledő erdélyi helynévgyűjtésnek mára már jelentős szakirodalmi háttere alakult ki. A második világháború után a kolozsvári egyetem magyar tanszékén, illetve a Nyelv- és Irodalomtudományi Közlemények által „átmentett” erdélyi névkutató iskola hagyományainak köszönhetően lassan, de az 1990-es évektől egyre gyorsuló ütemben nemcsak helynévgyűjtések, adattárak, hanem gyűjtés- és kutatómódszertani bemutatók, egy-egy régió helyneveinek feldolgozása és más átfogó, összegző munkák is megjelentek a helynévkutatásról. Ezek megteremtik a folytonosságot, a kapcsolatot a történeti helynévanyag és a mai élőnyelvi gyűjtések között, illetve lehetőséget adnak a szakszerű, módszeres feldolgozásra.

3. A kötet Aranyos vidékének helyneveit tartalmazza. E vidéket MURÁDIN LÁSZLÓ nyelv- földrajzi módszerrel végzett felmérései, elsősorban a hangzórendszeren alapuló nyelvjárási kutatásai alapján határozza meg, bevonva olyan településeket is, melyek földrajzilag nem tartoznak az Aranyos-vidékhez. Így az adattár a következő 27 település földrajzi neveinek gyűjteményét foglalja magában: Ajton, Alsójár, Aranyosegerbegy, Aranyosgerend, Aranyosgyéres, Aranyospolyán, Aranyosrákos, Bágyon, Csegez, Felvinc, Gerendkeresztúr, Hadrév, Harasztos, Kercsed, Komjátszeg, Kövend, Mészkö, Mezőcsán, Sinfalva, Székelykocsárd, Szind, Torda, Tordaszentmihály, Tordatúr, Torockó, Torockószentgyörgy, Várfalva. A történetiség és az élőnyelviség kapcsolatát erősítendő, a kötetben csak azoknak a településeknek a helynévanyaga kapott helyet, amelyekeken még élnek magyar ajkú lakosok, tehát a legfrissebb helynévi adatok feltételezhetően az aktív nyelvhasználat részét képezik. E települések anyagához beillesztették SZABÓ T. ATTILA történeti helynévgyűjteményét is, hogy teljesebb képet kaphassanak a történeti változásokról. Mivel a korábbi évtizedekben végzett gyűjtések egy részének a helynévanyagát a gyűjtők különböző kiadványokban közölték, a szerkesztők fontosnak tartották, hogy egy kötetben tegyék közzé a tájegység teljes névanyagát.

4. A kötet felépítése alaposan kigondolt, áttekinthető. A hasznos útmutatót is tartalmazó ajánlás és bevezető (7–13) után következik a kötet törzsanyagát képező adattár (14–214), melyben a 27 település helynévanyaga betűrendben követi egymást, településenként többé-kevésbé egységes szerkezetet követve.

A fejezetek elején rövid ismertetés kap helyet a településről. A helység nevének legkorábbi történeti adatait a FNESz. alapján, a lakosság nemzetiségi összetételét a különböző 20. századi, illetve a kötet szerkesztése idején elérhető legfrissebb népszámlálási adatok alapján közlik. Feltüntetik a gyűjtők és az adatközlők nevét, valamint a gyűjtés időpontját is. A legfrissebb gyűjtések a 2010-es évekből valók. Amint azt a szerkesztők a bevezetőben kifejtik, a gyűjtők nem mindenhol dolgoztak egységes módszerekkel, például nem választották el a kül- és belterületi helynévanyagot, tehát a fejezetek szerkezete (először a bel-, aztán a külterület földrajzi nevei) nem teljesen egységes. De olyan település is van (Tordatúr), ahol külön szerepel a falurészek, utcák, utak és kertek neve, a határnevek és a víznevek is. A gyűjtés eltérő időpontjaiból és módszereiből fakadó különbségeket nem sikerült mindenhol kiegyenlíteni. Ez azonban nem az adattár szerkesztőinek, hanem a gyűjtés esetlegességének és az idők során változó, eltérő gyűjtési módszereknek tulajdonítható hiányosság, ami egy történeti helynévanyagot is közzétevő munkánál elkerülhetetlen.

A gyűjtemény nem egységes az adatok gazdagsága és mennyisége tekintetében sem. Vannak települések, amelyeknél sokkal több adat szerepel, mint másoknál, illetve olyan helységek is, amelyeknél jóval több a történeti, mint az élőnyelvi adat. Ennek oka az, hogy egyes településeken nagyon megfogyatkozott vagy teljesen elfogyott a magyar lakosság, így nem mindenhol lehetett olyan adatközlőt találni, aki emlékszik a magyar helynevekre. A magyar nyelvhasználat térvesztése, a magyar közösségek beolvadásának folyamata a magyar helynévanyag fokozatos visszaszorulásában is tükröződik.

A szócikkek szerkezete, egységes felépítése áttekinthetővé, követhetővé teszi az adatokat. Ha történetileg is adatolható a címszó, akkor félkövérrel szedve jelenik meg, ezt követi az évszámmal bevezetett nyelvi adat, zárójelben a történeti adat forrása, a helyfajta megjelölése és egyéb információk sorrendje. Például Harasztoson: „**Pusztá-templom** 1985: *Pusztá-templom*, 1851: *Pusztá Templom* (Ne esp. lt Vizjk 147), 1848: A' *Pusztá Templom*nál (Ne esp. lt Vizjk 53) – szántó a Tóhely és a Palás között; a hagyomány szerint a hajdani falu és templomának helye, 136.” Ha csak jelenkori adat állt a szerkesztők rendelkezésére, akkor a címszó dőlt betűs, például a mezőcsáni „*Hirinyán híd* – híd a faluban” szócikk esetében. Román helynevek elsősorban akkor szerepelnek a kötetben, ha az adatközlő nem ismert magyar megnevezést. Ilyenek a következő adatok Tordáról: „*La Betone* – fürdőre való hely az Aranyoson, cementlapokkal, 227”; „*La Măsurătoare* – itt mérték az Aranyos vízállását, 238”; „*Via Pocăitului* – szőlős, 372”. A szerkesztők ott is feltüntetik a román adatot, ahol az adatközlő a magyar mellett a román helynevet is megadta, például a mézskői „*Dindăr gödre ~ Groapa lui Dindăr* – kaszáló, legelő, 41” szócikkénél. Ily módon a román helynévgyűjtők számára is hasznosnak bizonyulhat az adattár. A szerkesztők a beépített történeti helynévanyag esetében egységesítették a forrásjelzeteket, az SzT.-ben, azaz az Erdélyi magyar szótörténeti tárban használtakhoz igazítva. Ahol szükséges volt, javították az esetleges hibákat, elírásokat is.

5. Az adattárat a történeti helynevek forrásai szempontjából különösen fontos rövidítésjegyzék (215–217), bibliográfia (218–220), majd egy közel százoldalas helynévmutató (221–318) követi. A kötet végén térképábrák (319–340) kaptak helyet minden olyan településről, ahol az adatközlők megfelelően lokalizálták a helyneveket, így ezek összevethetők a térképi adatokkal.

6. A kiadvány – akárcsak a sorozat ezután megjelenő kötetei – hasznos forrásanyag lehet nemcsak a névkutatók és a nyelvészek, hanem a történészek és számos más tudományágat művelő szakember számára is. Így a kötet a névtani kutatások elősegítése mellett azt az interdiszciplináris célt is szolgálja, melyet a helynévgyűjtés erdélyi megteremtője, SZABÓ T. ATTILA egész helynévgyűjtő és -kutató tevékenysége során szorgalmazott, emellett fontos részét képezi a Debreceni Egyetem által nemrég útjára indított és folyamatosan bővülő Magyar Nemzeti Helynévtárnak is.

SÓFALVI KRISZTINA

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-4878-9894>

Sapientia Erdélyi Magyar Tudományegyetem  
Kolozsvári Kar

### **ADELINE LATIMIER-IONOFF, *Lire le nom propre dans le roman médiéval* [Ófrancia regények tulajdonnevei – az olvasás fényében]**

Classiques Garnier, Paris, 2019. 518 lap

1. A cím világosan jelzi, hogy a vizsgálat irodalmi szövegekben megjelenő nevekre irányul, másfelől arra is utal, hogy benne a középkori olvasó szempontja, illetve (a könyv egy visszatérő kifejezésével élve) annak elváráshorizontja is megjelenik. E kettősség révén ígéretes jelentéstani gazdagság áll elő.

A tekintélyes, több mint ötszáz lapos monográfiához a forrásanyagot öt ófrancia regény jelenti. Ezek közül 1270 körül keletkezett a következő négy: *Cristal et Clarie*, *Les Merveilles de Rigomer*, *Floriant et Florete*, *Claris et Laris*. Az ötödik, a *Melyador* (Froissart műve) az 1360 körüli időszakhoz köthető. Érdeemes e korszak kapcsán felidézni, hogy a francia irodalmi hagyomány ekkor már több évszázados múltra tekint vissza: ennek egy-egy kiemelkedő műfaját képviselik a 11–12. századból fennmaradt gesztaének (mint a Roland-ének), majd a 12. század utolsó harmadában virágkorukat élő udvari regények (közülük a legnevezetesebbek Chrétien de Troyes művei – például a *Perceval* –, melyek az Artúr-mondakör világához kapcsolódnak). Mindezek verses formában születtek, később prózai feldolgozások egész sora is követte őket. A szóban forgó regényekben ismét a versforma érvényesül, ami a nevek szövegbe illesztése szempontjából korántsem mellékes tényező. Az öt mű összesen mintegy száz-ezer sort tesz ki. Közös jellemzőjük, hogy nem tartoznak egyetlen irodalmi ciklusba sem; emellett szoros (gyakran intertextuális) kapcsolatban állnak korábbi művekkel, bőven merítenek azok névanyagából, miközben az „arturiánus” jelleg tekintetében különböznek is egymástól. Közülük egyben (*Les Merveilles de Rigomer*) parodisztikus, sőt szatirikus színezet is föllelhető.

A feldolgozást nagy szakirodalom-ismeret, elméleti és terminológiai igényesség jellemzi. A szerző jellegzetes módszere az, hogy egy-egy vizsgálati szempontnak megfelelően a fenti öt mű különféle jeleneteinek rendkívül elmélyült elemzését adja. Mivel maguk e regények kevésbé ismertek, s az idézett szövegrészek kizárólag ófranciául jelennek meg, e mű célközönségét elsősorban a középkori francia irodalom szakembereiben kereshetjük. A felvetett szempontok ugyanakkor irányt mutathatnak más irodalmi művek névanyagának megközelítéséhez is.

E szempontokról ad tájékoztatást – a szakirodalmi előzmények és a korpusz bemutatása után – a Bevezetés is (9–39), mely jelzi a vizsgálat néhány központi kérdését. Ilyen a szereplők